

Motion till riksdagen 2009/10:Ju409

av Cecilia Wigström i Göteborg (fp)

Organiserad brottslighet i restaurangbranschen

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om skärpt vandelsprövning av ordningsvakter.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att bryta osunda lojalitetsband mellan krögare och ordningsvakter.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att göra en total översyn av lagstiftningen som rör väktare, ordningsvakter och skyddsvakter.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att införa auktorisation för entrévärdar.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att förbättra samarbetet mellan polis och ordningsvakter.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att förlänga utbildningstiden för ordningsvakter.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att skärpa tillsynen av bevakningsföretag.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att tillståndet för alkoholservice bör förloras om inte all försäljning – inklusive utleasade garderobers och entréer – på stället registreras i certifierade kassaregister.¹
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att kassaregistren bör obligatoriskt omcertifieras då en restaurang byter ägare.²
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att alkohollagen förtydligas så att tillståndshavaren får strikt ansvar för all verksamhet i den lokal där det sker alkoholservice.¹

Fel! Okänt namn på

11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att den som har tillstånd för alkoholserving bör ha strikt ansvar för att även personal i utleasad garderob eller entré antecknas i personalliggaren.¹
12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att förbättra den kommunala alkoholtillsynen.¹
13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att fullt ut använda alkohollagens möjligheter att dra in serveringstillståndet för restaurangrörelser där det förekommer svarta betalningar eller brister som inte är bagatellartade i den ekonomiska redovisningen.¹

¹ Yrkandena 8 och 10–13 hänvisade till SoU.

² Yrkande 9 hänvisat till SkU.

Motivering

”Om inget görs finns det risk för att exempelvis restaurangbranschen till slut hanteras av kriminella gäng eller personer som agerar för deras räkning.” (Dåvarande rikspolischef Stefan Strömberg intervjuad i Hufvudstadsbladet 7/10 2007).

Sverige har blivit annorlunda. Grova, organiserade brottsnätverk har etablerat sig på allt fler håll och har också trappat upp sin verksamhet. Det handlar om mc-gäng som Hells Angels, Bandidos, Outlaws och Red Devils, men även om andra kriminella gäng som Brödrskapet Wolfpack, Naserligan, Tigrarna eller Original Gangsters. Genom att hota vittnen, poliser och åklagare utmanas rättsstaten. Om vi inte lyckas hejda utvecklingen hotas demokratin på sikt.

En av många måltavlor för dessa brottsnätverk är restaurangnäringen. Det finns flera förklaringar. Många restauranger och nattklubbar drar in stora dagskassor och har en omfattande kontanthantering. Restauranger har också, jämfört med många andra branscher, en nackdel när det gäller att skydda sig mot hot, eftersom verksamheten bygger på att det är lätt för allmänheten att få tillträde till lokalerna.

Krögarparet Shanaz och Habib Garakoei i Göteborg blev omtalade i hela Sverige för att de vågade kämpa emot när de utsatts för utpressning, upprepade hot och attentat från den organiserade brottsligheten. Men långt ifrån alla krogägare vågar tala högt om de hot de utsatts för. Tyvärr har paret Garakoei också fått betala ett högt pris och de har även riktat kritik mot samhällets insatser.

Det finns även andra problem som måste uppmärksammas. Svarta kassor och svart arbetskraft är en utbredd företeelse i delar av restaurangbranschen utan att detta har något med organiserad brottslighet att göra. Men förekomsten av svarta pengar ökar i sin tur attraktiviteten för organiserade ligor. Vill vi bekämpa spridningen av organiserad brottslighet behöver vi förebygga genom att minska de svarta pengarna i branschen.

Också när det gäller ordning och säkerhet finns det brister. De flesta ordningsvakter gör ett seriöst jobb under mycket krävande omständigheter, men osunda lojalitetsband gör att vakter i vissa lägen vänder bort blicken i stället för att ingripa mot brott. På många ställen är det entrévärdar, ibland grovt kriminellt belastade, som sköter säkerheten utan att myndigheterna kan ingripa.

För att komma till rätta med problemen krävs insatser från flera håll. Lagarna behöver ses över och statliga och kommunala myndigheter förbättra sitt arbete, men även parterna på arbetsmarknaden spelar en mycket viktig roll.

Fel! Okänt namn

Svarta kassor

Restaurangnäringen är en tillväxtbransch, en viktig arbetsgivare och en självklar del av ett samhälle med levande nöjesliv och många mötesplatser. Men det är också en bransch där det omsätts stora summor i kontanta och svarta pengar. Det är osunt för konkurrensen, försvårar för de anställdas trygghet – och lockar till sig organiserad brottslighet. Rikskriminalen har pekat på problemet med att restauranger används för penningtvätt eller försäljning av smuggelsprit och smuggelcigaretter, och har även varnat för att skatte- och bokföringsbrotten är så utbredda att det i förlängningen riskerar att snedvrider konkurrensen inom branschen.

Enbart i Stockholms län uppskattas det årliga undandragandet av skatter uppgå till ca 5 miljarder kronor, enligt beräkningar från länsstyrelsen, Ekobrottsmyndigheten och Skatteverket. Med tanke på att Stockholms län enligt Sveriges Hotell- och Restaurangföretagares statistik står för 34 procent av omsättningen i den svenska restaurangnäringen skulle detta motsvara ett årligt skattefusk på nästan 15 miljarder kronor på restaurangerna i hela landet.

Siffran är svindlande stor – den motsvarar 1 600 kronor per invånare i Sverige, varje år. Ett annat sätt att uttrycka summan är att den motsvarar 290 kronor i månaden i sänkt inkomstskatt för varje person som är i arbete.

Svartarbete

Eftersom restaurangnäringen ofta använder sig av tim- eller visstidsanställda är det hög omsättning på personalen. Operation Krogsanering i Stockholm hittar nästan vid varje kontroll människor som arbetar, men samtidigt försörjer sig på bidrag. Svartarbete kan också organiseras av mc-gäng.

För att motverka detta har krav på personalliggare för restaurangnäringen och vissa andra branscher införts. Enligt lagen är näringsidkaren numera ansvarig för att det finns en särskild liggare där det för varje dag antecknas namn och personnummer på de personer som arbetat den dagen. Även oavlönad personal och personer från bemanningsföretag ska skrivas in i liggaren.

Detta har också lett till ökad benägenhet att betala skatt enligt Ds 2009:43 Närvaroliggare och kontrollbesök – en utvärdering och förslag till utvidgning. De redovisade lönerna i restaurangbranschen ökade under perioden 2007 och 2008 med mellan 1 och 1,5 miljarder kronor. Det motsvarar mellan 4 000 och 6 000 årsarbetskrafter. Skatteverket har gjort 60 000 kontrollbesök och enligt enkäter upplever en majoritet av företagen personalliggare som något positivt.

Det finns dock luckor i lagen. Till exempel gäller kravet på personalliggare bara näringsidkarens egen verksamhet. Man kan alltså gå runt kravet genom att leasa ut verksamheten i lokalerna till någon annan, helt eller delvis. Om en restaurangägare låter garderoben skötas av någon annan bortfaller också ägarens ansvar för att garderobspersonalen antecknas i liggaren – och eftersom

den som driver garderoben inte ägnar sig åt restaurangverksamhet är den personen inte skyldig att i sin tur föra liggare.

Penningtvätt

Krogvärlden är en attraktiv miljö för penningtvätt, eftersom restauranger hanterar stora mängder kontanter. Dessutom passerar på restaurangerna varje dag en ström av huvudsakligen anonyma gäster, vilket gör att det blir svårt att i efterhand knyta en viss betalning till en särskild person.

Polisen har sedan länge pekat på problemet med att grovt kriminella utnyttjar krogarna för rekrytering, förmedling av kontakter samt penningtvätt. Penningtvätten sker genom att man spenderar pengar som kommer från brottslig verksamhet, men även genom att sådana pengar används till att köpa upp krogar eller klubbar.

Ibland är syftet med att köpa krogarna att tvätta pengar i den löpande verksamheten. Den redovisade omsättningen i kassan blir då mycket större än vad krogen omsätter i verkligheten. Mellanskillnaden utgörs av kontanta belopp som tvättas vita genom att stämplas in i kassan som försäljningsintäkter. En skatterazzia kan alltså, paradoxalt nog, vara berättigad även när de redovisade intäkterna är misstänkt höga.

Svarta kassor

Restaurangbranschen är en näring där stora pengar dagligen omsätts i kontanter. Eftersom kontantförsäljning är svårare att kontrollera uppstår två problem: för det första det ”vanliga” skattefusket som leder till att restaurangägare som följer regelverket utsätts för osund konkurrens, för det andra att restauranger även blir mer sårbara för kriminella som vill bedriva utpressning mot krögaren eller ta kontroll över oredovisad försäljning i t.ex. entréer och garderober. Att förbättra hanteringen av kontantkassor är alltså väsentligt av flera skäl.

Våren 2007 antog riksdagen den borgerliga regeringens förslag till lag om obligatoriska kassaregister i kontantbranschen. Den nya lagen, som träder i kraft stegvis 2008–2010, innebär en skyldighet för näringsidkare som säljer varor och tjänster mot kontant betalning att registrera försäljningen i ett certifierat kassaregister. Syftet med lagen är att försvåra för den svarta ekonomin och därmed skydda seriösa företagare från illojal konkurrens. För restauranger med alkoholtillstånd har detta krävts sedan 2003.

Det är dags att ytterligare försvåra för den ekonomiska brottsligheten bl.a. i restaurangvärlden. Till exempel bör den som har tillstånd till alkoholservice ha ett strikt ansvar för att all försäljning i lokalen registreras i certifierade kassaregister – annars ska man inte kunna få eller behålla ett alkoholtillstånd.

Fel! Okänt namn på

Man ska alltså inte kunna undgå lagens krav genom att leasa ut t.ex. insläpps- eller garderobshanteringen till andra.

Likaså bör det vara obligatoriskt att kassaregistren omcertifieras vid ägarbyte, så att man snabbt kan avgöra vilka eventuella oegentligheter som den tidigare ägaren ska svara för. Detta är särskilt viktigt i restaurangnäringen, där populära ställen ofta byter ägare med jämna mellanrum.

Självklart kommer kravet på certifiering av kassaregister inte att lösa alla problem. Exempelvis förekommer manipulation av kassaregistren. Dessutom är det som bekant inte alltid kunden väntar på att köpet registreras i kassan. Man lägger en peng på baren, tar sin öl och går utan att vänta på kvitto.

Men kravet på kassaregister ger ändå de rättsvårdande myndigheterna ett viktigt redskap, nämligen att det blir möjligt att kontrollera den registrerade omsättningen mot den verksamhet som faktiskt försiggår på stället. Om det under kvällen kommit in många fler gäster än vad som stämplat in i entrén, om det hänger många fler ytterkläder i garderoben än vad som syns i kassaregistret – då är det tecken på att något inte står rätt till.

Garderober och entréer

När polisen själv utvärderat sina operativa insatser mot restaurangrelaterade brott har det visat sig att entré- och garderobskassor är en attraktiv källa till svarta pengar. Enbart inkomsterna i garderoben kan vara 5 000–10 000 kronor per kväll på ett framgångsrikt inneställe, alltså flera miljoner per år. Kontrollen över entrén på ställen med höga inträdesavgifter kan inbringa mångdubbelt högre belopp.

Företrädare för ”Operation krogrensning” i Stockholm pekar på att det i ett antal fall har förekommit att restaurangers entréer eller garderober helt enkelt har tagits över av kriminella, som tvingat till sig ansvaret för verksamheten genom våld eller hot om våld. Det förekommer också att restaurangägare mot sin vilja tvingas att anlita ett visst vaktbolag eller vissa vakter, med andra ord en form av ren beskyddarverksamhet. Rikskriminalpolisen pekar på att denna form av utpressning också kan syfta till att kontrollera narkotikaförsäljning på krogen.

Det är helt oacceptabelt att entréer och garderober i dag kan fungera som svaga punkter där den organiserade brottsligheten kan ta kontroll, inte minst eftersom besökaren är tvungen att betala till just dessa två funktioner: entrén för att få lov att komma in, och garderoben (som ofta är obligatorisk) för en tjänst med låg servicenivå, i och med att den garderobsansvarige oftast ändå inte har några förpliktelser att ersätta föremål som försvinner.

För att komma till rätta med detta behövs en kombination av åtgärder. På regeringens uppdrag tillsattes en utredning för att se över alkohollagen och göra den modernare och effektivare. En ny alkohollag (SOU 2009:22) har varit ute på remissomgång och bereds på departementet. En rad åtgärder kan övervägas i det sammanhanget. Med förslaget om att alkoholtillståndet ryker om inte all försäljning slås in i certifierade kassaregister skulle man komma

Fel! Okänt namn på

en bit på vägen. Då skulle de allra värsta oredligheterna i entréer och garderobers försvåras. Exempelvis i Göteborg har också flera restaurangföretag återtagit driften av entréer och garderobers i egen regi för att komma till rätta med problemen.

För att överhuvudtaget minska förekomsten av svarta pengar och därmed förebygga den organiserade brottsligheten bör man också minimera antalet ställen på restaurangen där man hanterar kontanter. Det vore rimligt att restaurangbranschen tar intryck av arbetet som bedrivs gemensamt av fack och arbetsgivare inom byggbranschen, en annan sektor med svartarbete och organiserad brottslighet.

Restaurangbranschen skulle på motsvarande sätt kunna arbeta för en självsanering genom att exempelvis uppmuntra krogarna att låta gästerna betala garderobsavgiften på notan eller i baren – eller införa avgiftsfria garderobers som en kundservice. Då skulle också de kriminella gruppernas intresse för verksamheten försvinna automatiskt.

Tänk om restaurangbranschen likt byggbranschen försökte synliggöra det vita för att på så sätt försvåra för det svarta. Det skulle t.ex. kunna innebära att Sveriges Hotell- och Restaurangföretagare (SHR) driver en kvittokampanj, där seriösa krögare marknadsför sig med löfte om att alltid lämna kvitto och där kunderna uppmärksammas på vikten av att begära kvitton så att de kan delta i arbetet mot den svarta ekonomin. Ju mindre oredovisade pengar som är i omlopp, desto mindre blir dessutom utrymmet för den organiserade brottsligheten att slå sig in.

Klubbar

Klubbverksamheten är en självklar del av den moderna nöjesscenen. Att en nöjeslokal olika kvällar hyrs ut till olika mer eller mindre tillfälliga klubbar är ett naturligt sätt att skapa ett varierat utbud.

Däremot är det viktigt att reglerna inte skapar oklarheter som kan utnyttjas av oseriösa aktörer. Reglerna om kassaregister, personalliggare och ordnad utskänkning ska inte kunna kringgås genom att en restaurangägare sätter i system att hyra ut lokalen till klubbverksamhet.

Jag menar att den som är tillståndshavare i en lokal som har tillstånd för alkoholservering bör ha ett strikt ansvar för att lagstiftningen följs i lokalen, även när den hyrs ut till t.ex. klubbar. Om det inte efterlevs, och överträdelserna inte rör sig om rena bagateller, ska serveringstillståndet dras in enligt samma bedömningsgrunder som om problemen uppstått i tillståndshavarens egen verksamhet. På så sätt skapas en drivkraft för tillståndshavaren att samarbeta med klubbansvariga och andra underhyresgäster så att goda förhållanden upprätthålls, utan att det för den skull skapar onödig byråkrati som skulle lägga hinder i vägen för en levande klubbscen.

Fel! Okänt namn

Ordningsvakter och andra

I vardagligt tal används ofta ordet ”dörrvakt” som ett samlingsbegrepp för ordningsvakter, entrévärdar och andra som arbetar med att hålla ordning på ett uteställe. Det är dock viktigt att skilja på begreppen eftersom vissa yrkeskategorier har fått särskilda maktbefogenheter enligt lag.

En *ordningsvakt* är enligt lagen (1980:578) om ordningsvakter en person som inte är anställd som polisman men som är förordnad att medverka till att upprätthålla allmän ordning. Ordningsvakten ska i sin tur skiljas från *väktare*, vars arbete regleras i lagen (1974:191) om bevakningsföretag.

Ordningsvakten har vissa polisiära befogenheter: utöver det varje medborgare får göra (envarsgripande) kan ordningsvakten omhänderta berusade och avvisa eller omhänderta störande personer. För att verkställa en åtgärd får ordningsvakten inte använda strängare medel än förhållandena kräver. En ordningsvakt är även skyldig att lyda order från polis i tjänst. Dessutom är vakten skyldig att hålla polisen underrättad om förhållanden som är av den arten att de bör komma till polisens kännedom.

Skillnaden mellan väktare och ordningsvakt är bl.a. att utbildningstiden för väktare är betydligt längre, ca 300 timmar i stället för lägst 60 timmar för ordningsvakter. Ordningsvaktens roll är också definierad som att upprätthålla allmän ordning (t.ex. vid allmänna sammankomster, offentliga tillställningar eller vid restauranger), medan väktaren bevakar fastigheter, utför värdetransporter eller skyddar enskilda personer. Medan det är länsstyrelsen som auktoriserar bevakningsföretag (där väktare arbetar) är det polismyndigheten som förordnar ordningsvakter. Förordnandet är personligt och gäller för tre år i taget.

Ordningsvaksbranschen kan delas upp på olika sätt. Många ordningsvakter arbetar samtidigt som väktare och är anställda i bevakningsföretag som auktoriserade enligt lagen (1974:191) om bevakningsföretag. Andra ordningsvakter tillhör en ordningsvaksförening. Det finns även många ordningsvakter som arbetar självständigt, utan att tillhöra vare sig ett företag eller en förening. Restauranger kan alltså välja att antingen anlita ett företag för att tillgodose behovet av ordningsvakter, eller själv anställa ordningsvakterna direkt.

I dag finns kritik från bevakningsbranschen mot att utbildningen är för kort och för innehållslös. En säkerhetschef kallar polisens obligatoriska utbildning för ”en ren katastrof” och beskriver situationen så här:

Efter två veckors utbildning ska du ut i hetluften. Först efter tre år ska du gå en vidareutbildning som är torftig. Senaste kursen jag gick fick vi gå hem andra dagen eftersom föreläsarna inte ens kom.

Justitiekanslern har också, apropå problemen med vakters agerande i krogvärlden, lyft fram att ”det är tveksamt om grundutbildningen för ordningsvakter är tillräckligt omfattande bl.a. i frågor rörande konflikthantering och etik”. Denna kritik behöver tas på allvar.

På vissa ställen finns det förutom – eller i stället för – ordningsvakter även s.k. *entrévärdar*, *klubbvärdar* eller liknande. Detta är personer som agerar

helt utan auktorisation och som inte på något sätt står under tillsyn av någon myndighet. Tvärtom fungerar de uteslutande som restaurangägarens förlängda arm. Det finns många seriöst arbetande entrévärdar, men det finns tyvärr också många exempel på motsatsen i denna helt oreglerade sektor. Problemet med oseriösa eller brottsligt belastade entrévärdar tas upp längre ner.

Polisens förlängda arm?

Antalet ordningsvakter har ökat kontinuerligt ända sedan lagens tillkomst 1980. Exakt hur många de är beror på hur man räknar. Uppskattningar från polisen är att det finns 10 000 ordningsvakter, men den siffran beskriver egentligen hur många förordnanden som utfärdats. Eftersom en ordningsvakt kan ha flera förordnanden finns det luft i siffrorna. Det finns även personer som har förordnanden utan att för den skull arbeta inom branschen. Bevakningsbranschens yrkes- och arbetsmiljönämnd, BYA, uppskattar det faktiska antalet årsarbeten till omkring 4 000. Av dessa finns ungefär 2 500 inom auktoriserade bevakningsföretag.

Oavsett vilken siffra som är den mest rättvisande är ordningsvakterna alltså ett mycket viktigt komplement till polisen för att säkerställa invånarnas trygghet. Detta gäller inte minst i restaurangbranschen, där det har blivit allt vanligare att tillståndsmyndigheten, för att bevilja tillstånd till alkoholserving efter ett visst klockslag, sätter som villkor att restaurangen anlitar ordningsvakt.

En vanlig fredagskväll i våra större städer är det många fler ordningsvakter i arbete än det finns poliser i yttre tjänst. Exempelvis i Stockholm uppskattar polisen att hälften av samtliga förordnade ordningsvakter arbetar helt eller delvis på restauranger eller klubbar. De ordningsvakterna som tjänstgör vid nöjesställen har också i många fall en svår arbetssituation, speciellt i anslutning till särskilt populära lokaler eller i anslutning till platser där många rör sig. Missnöjda kroggäster som nekats inträde eller blivit avvisade utsätter ibland ordningsvakterna för grova våldsbrott och t.o.m. beskjutning.

Ordningsvakter på särskilt brottsutsatta krogar bör enligt min åsikt kunna utrustas med kodad kommunikationsradio i det nya RAKEL-systemet. På så vis ökar vaktens trygghet eftersom det blir lättare att hålla kontakt med anropad polis på väg till platsen.

Eftersom lagen förutsätter att ordningsvakten utgör ett komplement till polisen borde det ständigt ökande antalet vakter bara vara att välkomna. På många håll fungerar samarbetet krogvakt-polis mycket bra, exempelvis i Trollhättan och Norrköping där man ibland har gemensamma samlingar. Tyvärr finns det dock allvarliga problem som motverkar att lagens syfte förverkligas. I klartext: det finns ljusskygga sidor av vaktbranschen som inte motverkar brott utan som själva bidrar till brott.

Dubbla lojaliteter

Att ordningsvakten ofta är anställd personligen direkt av krogen gör att man riskerar att hamna i en lojalitetskonflikt. Oseriösa krögare kan ju straffa ordningsvakter som arbetar nitiskt genom att säga upp anställningen. Eftersom täta polisrapporter om ordningsstörningar riskerar att ge restaurangen dåligt rykte hos tillståndsmyndigheten hamnar ordningsvakterna i en sårbar situation, där de äventyrar sin egen försörjning om de följer sina åligganden och rapporterar brott eller ordningsproblem. Ordningstvaktens lojalitet kan därför hamna hos restaurangägaren i stället för hos polisen och allmänheten.

Därför förekommer det att vakter underlåter att ingripa vid otillåten alkoholservice, avstår från att ingripa vid brott som faller under allmänt åtal och struntar i att omhänderta berusade. Viljan att rapportera brott eller ordningsstörningar till polisen minskar även på grund av dessa osunda lojaliteter. Ordningstvaktens lagstadgade uppgift att fungera som partner till polisen sätts ur spel.

Detta är ett direkt brott mot 4 § i ordningstvaktsförordningen (1980:589), som föreskriver att en ordningstvakt som får ”känedom om ett brott som hör under allmänt åtal [ska] lämna rapport om det till en polisman så snart det kan ske”. Också i 7 § i lagen (1980:578) om ordningsvakter finns en allmän bestämmelse om att ”en ordningstvakt skall hålla polismyndigheten underrättad om förhållanden som rör hans verksamhet och är av sådan art att de bör komma till myndighetens kännedom”.

Det finns i dag inte heller något hinder mot att krögaren själv har ordningstvaksbricka och upprätthåller ordningen vid sin egen krog. Detta förekommer även i vissa fall i verkligheten. I sådana lägen går det inte ens att tala om en lojalitetskonflikt – lojaliteten har då övergått helt på krogen.

Den starka kritiken mot dagens förhållanden delas också av justitiekanslern, som i sin granskning av problemen med vakter i krogvärlden fastslår att ”det – med det nuvarande systemet där ordningstvakterna oftast avlönas direkt av krögarna – finns en tydlig risk att det uppstår lojaliteter mellan krögarna och vakterna som inverkar negativt på vakternas förmåga att upprätthålla ordningen på ett korrekt sätt”.

Dagens situation är ohållbar. Ordningstvaktens ska inte styras av hänsyn till krögaren, utan av målet att bidra till lugn och motverka brott – det är den yrkesuppgift som är själva anledningen till att ordningstvakter har särskilda befogenheter enligt svensk lag.

Vi måste stärka ordningstvakternas oberoende så att de vågar ingripa – även om detta skulle vara impopulärt hos chefen för det ställe där de arbetar.

Ett förslag som har framförts är att polisen skulle ta över ansvaret för ordningstvakterna och att polisen även skulle ges rätt att beordra krögare att ta in ordningstvakter efter polisens instruktioner. Jag tror dock att ett sådant förslag har fler nackdelar än fördelar, inte minst för att det skulle leda till att en hel bransch förs in under ökad statlig direktstyrning.

I stället bör kommunerna ges ökade befogenheter för att tvinga fram en brytning av de osunda lojaliteterna mellan krögare och vakter när sådana har

uppstått på ett visst ställe. Tillståndsmyndigheten bör därför ha rätt att fatta beslut om att ett ställe med serveringstillstånd inte ska få lov att direktanställa vaktpersonal, utan måste anlita auktoriserade bevakningsföretag för att tillgoda sitt behov av ordningsvakter.

Likaså bör kommunen ha möjlighet att därtill föreskriva att ett visst ställe inte får ha samma ordningsvakt mer än en viss period, exempelvis två veckor i taget. Efterlevnaden av denna regel kontrolleras dels i den löpande tillsynen, dels genom att det införs en regel om att ordningsvakter löpande rapporterar in sina tjänstgöringsställen till polis.

Rötägg i branschen

Enbart i Stockholms län har under perioden 1/1 2002–30/6 2007 totalt 32 ordningsvakter med koppling till krog- eller restaurangmiljön stängts av från tjänstgöring eller fått sina förordnanden återkallade. Det har då handlat om att ordningsvakten själv gjort sig skyldig till brott. Vanligast är att vakten gör sig skyldig till misshandel eller grov misshandel, men också dopning och narkotikabrott är vanligt. Andra former av brott som ordningsvakter gjort sig skyldiga till är föregivande av allmän ställning, brott mot knivlagen, bedrägeri, olaga diskriminering och sexuellt tvång. Motsvarande period hade 21 ordningsvakter stängts av i Västra Götalands län, och i Skåne län var siffran fyra.

Det är ett problem att flera olika myndigheter i dag har tillsynsansvar över olika delar av den viktiga samhällssektor som vakt- och bevakningsbranschen utgör. Länsstyrelsen svarar för auktorisation av bevakningsföretag, medan det är polisen som förordnar ordningsvakter och utövar tillsyn över dem. Entrévärdarna är en oreglerad verksamhet och står därmed helt utan tillsyn.

Man kan fråga sig om länsstyrelserna i dag orkar uppfylla sin tillsynsuppgift för bevakningsbranschen. Totalt sett beräknas 7–8 årsarbetskrafter finnas på länsstyrelserna, detta för tillsyn av en bransch med 23 000 anställda.

Det är som sagt polisen som förordnar ordningsvakter, och samma polismyndighet ska också fatta beslut om att ett förordnande ska återkallas. När ordningsvakten ansöker om förordnande uppger vakten också var han eller hon har sitt uppdrag som ordningsvakt. När ordningsvakten byter arbetsgivare finns det dock ingen skyldighet att meddela detta, vilket gör att polisens uppgifter om ordningsvakternas uppdragsgivare blir alltmer inaktuella ju längre tiden går. Detta är ett problem, både i det löpande samarbetet mellan polis och ordningsvakter och i polisens tillsyn över vakternas arbete.

De som drar nytta av detta är den mer ljusskygga delen av krognäringen: restaurangägare som sätter i system att skattefuska (genom t.ex. oredovisade garderobs- eller entréavgifter), bryta mot alkohollagen eller diskriminera vissa kategorier av gäster, såsom personer med mörk hudfärg. Dessa krögare kan välja att hantera myndigheters krav på ordningsvakter genom att anlita oseriösa aktörer. De bevakningsföretag som följer regler och avtal pressas därmed bort från marknaden.

Fel! Okänt namn på

Många ordningsvakter har i dag en förhållandevis låg inkomst som redovisas på skattebeskedet. Enligt många bedömningar hänger detta samman med att den ”vita” lönen för vissa vakter bara utgör mellan 40 och 60 procent av den faktiska inkomsten. Resten drygas ut med svarta pengar från t.ex. entré- eller garderobskassorna.

I sitt remissvar på Alkoholutredningen skriver Skatteverket i juni 2009: ”Skatteverket har i flera fall konstaterat samband mellan vakter, entrévärdar och garderobspersonal. Skatteverket har även erfarenhet av att denna verksamhet har ett direkt samband med organiserad brottslighet. Garderobspersonalen har ofta inflytande över vem eller vilka som tillåts komma in på restaurangen. Ansvarsfördelningen mellan entrévärdar och garderobspersonal är oklar. Det finns således ett samband mellan garderobsverksamheten och ordning och nykterhet på restaurangen.”

Entrévärdar

På vissa restauranger, främst i storstäderna, finns förutom ordningsvakter även s.k. entrévärdar eller klubbvärdar. Termerna skiftar, men tar sikte på personer som arbetar i entréer till särskilt frekventerade uteställen och som enbart har till uppgift att ordna kön och släppa in gäster enligt ägarens riktlinjer.

I lagens mening har entrévärdar inte rätt att göra något annat än vilka medborgare som helst (t.ex. s.k. envarsgripanden av brottslingar), men i verkligheten tar de på sig en helt annan roll. För de flesta gäster framstår entrévärden som en person med minst lika stora maktbefogenheter som ordningsvakterna.

Entrévärdarna gör i praktiken ofta samma arbete som ordningsvakterna, trots att entrévärdar inte har större befogenheter än en vanlig privatperson. Problemet är att de, till skillnad från ordningsvakterna, kan stanna i tjänsten även efter att ha dömts för övervåld eller andra brott.

Varför är detta fallet? Därför att arbetet som entrévärd är en företeelse som är helt oreglerad i lagen. Därmed finns det inte heller några legala möjligheter för myndigheter att stoppa en entrévärd från att fortsätta arbetet trots att han visat sig gravt olämplig.

En kartläggning av *Dagens Nyheter* hösten 2007 visade att ett tiotal personer med kriminell bakgrund arbetade i krogarnas entréer enbart i Stockholm. Några exempel:

- ? 39-årig man tidigare dömd till sex års fängelse för grovt rån och tre års fängelse för medhjälp till rån. Mannen är bl.a. dömd för inblandning i ett väpnat rån mot väktare i Uppsala 2004 som inbringade 1,4 miljoner kronor.
- ? 24-årig man dömd till fängelse vid tre tillfällen på 2000-talet för mänskrov, rån, medhjälp till rån och medhjälp till grov stöld.
- ? 30-årig man dömd till två års fängelse för grovt narkotikabrott.
- ? 27-årig man som är upptagen på Rikskriminalens så kallade Alcatrazlista över landets 100 mest brottsaktiva gängmedlemmar. Mannen har kopp-

Fel! Okänt namn på

lingar till den kriminella grupperingen Original Gangsters och är dömd för bl.a. grov misshandel och narkotikabrott.

Varför anlitar en restaurangägare en grovt kriminell person som entrévärd? En förklaring kan vara ”djungelns lag” – att den grovt kriminelle tros kunna avskräcka andra kriminella personer från rivaliserande grupper från att ställa till bråk på restaurangen.

Men minst lika vanligt är att det beror på att restaurangägaren själv blivit utsatt för hot från den organiserade brottsligheten. Att genom hot eller direkta brott ta kontroll över verksamheten som dörrvakt/entrévärd och garderobs-hanteringen kan för den organiserade brottsligheten vara en lönsam inkomstkälla. Dessutom gör den att krögaren hamnar i en mycket sårbar beroendesituation, vilket längre fram kan utnyttjas till t.ex. utpressning.

Därför är det också nödvändigt att en förbättrad offentlig tillsyn av vaktbranschen går hand i hand med ökade insatser från restaurangnäringen själv. Det etiska program som tagits fram av Sveriges Hotell- och Restaurangföretagare (SHR) lägger en bra grund, men det finns ett stort utrymme för att stärka samverkan mellan myndigheter och branschföreträdare. Det ligger inte bara i branschens eget intresse utan stärker även kundernas trygghet.

Samverkan mot organiserad brottslighet

Vi vet inte den exakta omfattningen av den organiserade brottsligheten i krogvärlden, men vi vet att den finns, att den tjänar pengar och därmed sannolikt expanderar om det går. Det gäller därför att arbeta både nationellt och lokalt för att minska restaurangbranschens sårbarhet och lagföra de brottsliga handlingar som begås. Polisen klarar det inte på egen hand.

Folkpartiet liberalerna har länge förespråkat en ”Al Capone-strategi” som går ut på att alla berörda myndigheter samverkar för att förfölja de yrkeskriminella i deras verksamhet. Det var ju inte för sina våldsbrott utan för skattefusk som Al Capone till slut hamnade bakom lås och bom.

En sådan strategi håller nu på att förverkligas i och med att Justitiedepartementet för två år sedan utlyste en nationell mobilisering mot organiserad brottslighet. Det lade grunden för ett stärkt samarbete mellan polis och rättsväsende samt Skatteverket, Försäkringskassan, Socialstyrelsen, Tullverket, Kustbevakningen, Migrationsverket och kommuner, landsting och regioner. De fortsatta åtgärder som regeringen därefter har genomfört, t.ex. genom inrättande av regionala underrättelsecenter på flera orter i landet, ligger helt i linje med denna strategi och kommer att leda till en välkommen upptrappning av arbetet.

Jag är övertygad om att den organiserade brottsligheten i krogvärlden kan pressas tillbaka. Men det finns ingen enkel patentlösning, utan det behövs en kombination av flera olika åtgärder. Som en röd tråd löper behovet av tydligare regler och skärpt tillsyn. Missförhållandena i ordningsvaksbranschen går att minska radikalt med ett bättre regelverk. Det finns också effektiva

Fel! Okänt namn på

åtgärder för att minska cirkulationen av kontanta, oredovisade medel. Tillsynen behöver förbättras men också kraftsamlas.

Jag har i motionen pekat på behovet av att förbättra den statliga tillsynen av bevakningsföretag. I krogbranschen behöver också tillsynen av alkoholhanteringen bli bättre på många håll. Alkoholhanteringen är extra intressant i detta sammanhang eftersom den är reglerad och står för en så stor del av branschens inkomster.

När den nuvarande alkohollagen trädde i kraft 1995 flyttades ansvaret för den lokala alkoholkontrollen från länsstyrelserna till kommunerna. Många kommuner arbetar mycket ambitiöst med detta, men i de olika kommunerna finns skiftande förutsättningar för att bedriva en fungerande tillsyn. Inte minst handlar det om att kommunerna inte alltid avsätter rimliga personalresurser. En forskarstudie 2006 från Centrum för socialvetenskaplig alkohol- och drogforskning (SoRAD) vid Stockholms universitet visar också att närmare 15 procent av kommunala alkoholhandläggare upplever att politiker och beslutsfattare prioriterar näringspolitiska insatser framför alkohollagen (Antonina Eriksson och Charlotta Fondén: "Koll på krogen? Kommunala alkoholhandläggares arbetssituation"). Siffran kan tyckas låg, men skulle motsvara att alkohollagens syfte åsidosätts i mellan 40 och 50 kommuner i landet. Det är inte rimligt.

Risken för felriktad lojalitet med lokala näringsidkare är ett problem som kräver åtgärder. Ett alternativ skulle kunna vara att på olika sätt främja att kommuner samarbetar om tillsynen. Om inte "lågstanivån" höjs på den kommunala tillsynen anser jag att samhället inte bör uteslutas och att tillsynsansvaret åter blir statligt i framtiden.

Mycket kan också göras genom ett ökat samarbete mellan olika tillsynsmyndigheter. Det finns en risk att alkoholhandläggaren besöker en restaurang och enbart synar nykterhetsnivån. Krogbranschen måste kontrolleras ur ett helhetsperspektiv som beaktar serveringstillstånd, brandskyddsföreskrifter, bokföring, mathygien m.m. Detta gör det lättare att punktmarkera oseriösa näringsidkare, men minskar också byråkratin och därmed arbetsbördan för alla skötsamma restaurangföretagare.

Alkoholtillståndsenheten vid Göteborgs kommun och övriga två storstäder har utarbetade rutiner för att i samarbete med Skatteverket och andra statliga myndigheter genomföra samordnad tillsyn. Liknande samarbetsformer borde finnas över hela landet.

Restaurangbranschen bör också öka sitt eget engagemang. För alla hederliga restaurangföretagare är den organiserade brottsligheten ett hot. Den är ett hot mot konkurrensen mellan företagen, den leder till hot mot många enskilda företagare och den är ett hot mot kunderna.

Stockholm den 6 oktober 2009

Cecilia Wigström i Göteborg (fp)